

Oprindelsen af Esbjergs Befolkning.

Af Aage Aagesen.

Den befolkningsgeografiske Udvikling i Danmark i de sidste to Menneskealdre domineres af to Faktorer, nemlig af den overordentlig stærke Forøgelse af Hedeegnenes Befolkning og af en ikke mindre kraftig Forøgelse af Bybefolkningen, delvis paa Bekostning af visse Landdistrikter. Sidstnævnte viser sig dels ved en ny Vækst af de gamle Byer, dels ved Dannelsen af nye Bysamfund overalt i Landet. Nogle af disse nye Byer, især saadanne, der ligger ved et vigtigt trafikalt Knudepunkt, har kunnet opvise en særdeles hurtig Vækst og har naaet en anselig Størrelse.

Ingen af disse nydannede Bysamfund har været Genstand for en saa hurtig og vidtgaaende Udvikling som Esbjerg, hvis kun 75-aarige Tilværelse er aldeles uden Sidestykke i Danmarks Historie. Fra næsten intet har denne By i Løbet af sin korte Tilværelse udviklet sig til det sjette største Bysamfund i Danmark og til Landets fjerdevigtigste Havneby.

Fra ældgammel Tid har Sejladsen paa Nordsøen fra de sydvestjyske Havne været af fundamental Betydning for den danske Udenrigshandel. Overgangen til større og mere dybtgaaende Skibstyper i 1800-Tallet første Halvdel gjorde Anlægget af en tidssvarende Havn paa Sydvestjyllands Kyst paakrævet, og efter Tabet af Sønderjylland 1864, hvorved Handelsvejene gennem denne Landsdel gik tabt, blev dette tvingende nødvendigt. Efter de nødvendige Undersøgelser og Forhandlinger vedtoges Loven om Anlæg af en Havn ved Esbjerg, og den 24. April 1868 blev denne Lov underskrevet af Kongen.

Paa det Sted, hvor Havnen skulde anlægges, laa der kun nogle faa Gaarde, der ved Folketællingen i 1860 husede 30 Mennesker. Men med Loven ændredes dette Billede helt. Endnu flere Aar før Havnen var færdigbygget, var der opstaaet et Bysamfund, der var i hurtig Vækst. Efter Havnens Aabning skabtes der i dette Bysamfund Erhvervsmuligheder, især inden for Handel, Skibsfart og In-

dustri, som maatte virke fuldstændig revolutionerende i de forholdsvis fattige, vestjyske Egne. Folk strømmede til Byen i samme Tempo som dens Betydning voksede, og i de sidste Aartier af 1800-Tallet var Byen i rivende Vækst. Den største Befolkningsforøgelse, baade relativt og absolut, laa mellem 1890 og 1896, i hvilken Periode Byens Indbyggertal godt og vel tredobledes. Efter en Kriseperiode sidst i 1890'erne kom Byen ind i en mere jævn Vækstperiode, der med mindre Forstyrrelser, især ved den første Verdenskrig, er blevet fortsat til den Dag i Dag (se Tabel 1).

Tabel 1. Esbjergs Befolkning 1860—1940.

	Esbjerg Kommune	Det geografiske Esbjerg	Aarlig Vækst i %
1860	—	30	—
1870	—	460	—
1880	—	1.529	23,2
1890	—	4.111	16,9
1901	13.355	13.355	22,5
1906	15.665	16.182	4,2
1911	18.208	19.384	4,0
1916	18.925	20.266	0,9
1921	21.251	23.721	3,4
1925	24.131	27.849	3,5
1930	27.405	32.608	3,4
1935	30.714	37.032	2,7
1940	33.155	39.385	1,3

Fra 1894 har Esbjerg været en selvstændig Kommune, og i 1900 fik den Købstadsrettigheder. Men allerede i 1900-Tallets allerførste Aar voksede det geografiske Byomraade ud over Kommunens Grænser, og i Jerne Sogn, der mod Land helt omgav Esbjergs Købstadsomraade, fandtes der allerede i 1906 en Forstadsbebyggelse paa over 500 Mennesker. Dette Forstadsomraade forøgedes hurtigt, og siden 1935 regnes hele Jerne Sogn som Forstadsbebyggelse til Esbjerg. Fra samme Aar har man yderligere medregnet en mindre Forstadsbebyggelse i Guldager Sogn til Esbjergs geografiske Byomraade. Ved den sidst afholdte Folketælling, i 1940, havde Esbjergs Forstæder 6.230 Indbyggere, hvoraf 5.790 i Jerne og 440 i Guldager Sogn.

De nyeste foreliggende Tal, pr. 1. Oktober 1944, viser et Folketal for det geografiske Esbjerg paa ca. 44.000.

Da hele Esbjergs Udvikling falder indenfor en Periode, hvorfra der foreligger et stort og paalideligt Materiale, har det været muligt

at følge Byudviklingens forskellige Sider nøje, og om disse Emner foreligger en ikke ringe Litteratur.

Et Forhold, der umiddelbart maa tiltrække sig Opmærksomheden, men hvorom der hidtil kun har foreligget ganske faa og summariske Oplysninger, er Oprindelsen af denne nye Bys Befolkning. Med andre Ord: Hvor er de Mennesker kommet fra, der har agglomereret sig i Esbjerg? Kan vi finde frem til den esbjergensiske Befolknings Oprindelsessteder, maa vi ogsaa have Mulighed for at kunne kaste noget Lys over de Aarsager, der har faaet Mennesker fra netop disse Steder til at vandre til Esbjerg.

Fra statistisk Side foreligger for en Del Lande Oplysninger om en given Befolknings Fødested, men sædvanligvis er disse Oplysninger alt for summariske til at kunne danne Grundlag for en geografisk Undersøgelse. Man nøjes med at dele vedkommende Befolknings Fødesteder op i Stater, evt. i Byer og Landdistrikter.

Størst Interesse knytter sig naturligvis til Befolkningens Oprindelse i Omraader, hvor der inden for de nærmeste foregaaende Decennier er sket en større Befolkningstilvækst eller i hvert Fald foregaaet tydelige Forskydninger inden for Befolkningen. Derfor er et udpræget Indvandingsomraade som U. S. A. i særlig Grad Genstand for Undersøgelser af denne Art, og nogle af disse er saa differentierede, at de giver en geografisk Redegørelse for Befolkningens Oprindelsessteder. Saaledes findes i de demografiske Publikationer, der udsendes af Government office, Washington D.C., en detailleret Undersøgelse over Fødesteder for Staten Ohios Befolkning.

For Danmarks Vedkommende foreligger fra statistisk Side en hel Del Oplysninger om den danske Befolknings Fødesteder; i den nylig udkomne Folketælling 1940 findes saaledes Tabeller, der om hvert Amts Befolkning viser, hvor mange der er født i Landets forskellige Amter og i fremmede Lande. Men desuden findes fra Grænseegnene andre Undersøgelser, der især tilsigter at opgøre den nationale Oprindelse af Grænselandets Befolkning. *Franz v. Jessen* har saaledes for 1900 og 1905 opdelt Befolkningen i Nord- og Mellemslesvig efter Fødested, *T. O. Achelis* har opgjort Hjemsted for de Personer, der i Aarene mellem 1630 og 1863 aflagde Borgered i Haderslev, *F. Gribsvad* har gennemført en tilsvarende Undersøgelse for Aabenraa, og *Claus Eskildsen* for Tønder. En anden Undersøgelse over Fødestederne for Tønders Befolkning siden 1691, baseret bl. a. paa Kirkebøgenes Dødsregistre, skyldes *J. Hvidtfeldt*, der ligeledes interesserer sig for de enkelte Erhvervsgruppers Afstamning. Fælles for alle de nævnte Undersøgelser er, at de i før-

ste Linie er af national-historisk Karakter, mens det geografiske Element i Undersøgelserne stort set indskrænkes til at omfatte Konstateringen af Indvandrerens Nationalitet; kun for Indvandrere fra selve Sønderjylland er der i nogle Tilfælde særlige Oplysninger om Indvandrere fra samme Amt (Kreis) som det undersøgte Omraade. Claus Eskildsen har imidlertid desuden for nogle udvalgte sønderjyske Sogne — og for forskellige Tidsrum — paa Grundlag af Kirkebøgernes Vielsesfortegnelser undersøgt Befolkningens Oprindelsessteder fordelt paa de mindste administrative Enheder, Sognene, hvorved dette Arbejde, der i første Linie er historisk, desuden faar en udpræget geografisk Karakter.

Problemet kan ogsaa vendes om, saaledes at Undersøgelsen gaar ud paa at konstatere (og evt. forklare), hvor den fra et bestemt Omraade (Land, By ell. a.) stammende Befolkning bor. Disse Spørgsmaal er især belyst for Udvandrerne fra en Del europæiske Lande til Nordamerika, fremfor alle for svenske og tyske Udvandrere.

Det, der har været Opgaven for den her publicerede Undersøgelse, er at komme frem til Oprindelsesstederne — i Praksis Fødestederne — for de Mennesker, der udgjorde Esbjergs Befolkning i 1940. Og vel at mærke ikke til en grov Fordeling af Fødestederne paa Lande eller Landsdele, men til en saa nøjagtig geografisk Fastlæggelse af hver enkelt Persons Fødested, som det foreliggende Materiale tillader. Kun en saa differentieret Fordeling vil give et virkeligt Grundlag for en Udredning af de natur- og kulturgeografiske Aarsager, der ligger bag denne Befolkningsagglomerations Dynamik.

Undersøgelsen er blevet mødt med den største Imødekommenhed af det statistiske Departement, og jeg vil her gerne rette en Tak til Kontorchef, Dr. polit. M. Iversen og Fuldmægtig, cand. polit. Frk. I. Alsing for den Velvilje, Sagen har mødt der. Endvidere vil jeg takke stud. mag. Vagn Jensen, der har assisteret ved Materialets Bearbejdelse.

Undersøgelsen er baseret paa Statistikernes Primærmateriale, Folketællingsskemaerne fra Folketællingen 1940. Paa disse Skemaer oplyses for hver enkelt Person, der er født i det egentlige Danmark, i hvilket Sogn vedkommende er født. For Personer, der er født paa Færøerne, i Grønland eller i Udlandet, oplyses kun Landets Navn. En Del Personer, vel ialt 30—35 %, giver mere detaillerede Oplysninger om deres Fødested, end Folketællingsskemaet fordrer. Skemaernes Oplysninger gælder alle de Personer, der den 5. November 1940 havde fast Bopæl i Esbjerg, uanset om de paa Folketællingsdagen opholdt sig i Byen eller ikke.

Da det behandlede Materiale kun omfatter en enkelt Tælling, kan det kun oplyse Oprindelsesstedet for de Mennesker, der selv paa et eller andet Tidspunkt af deres Liv er indvandret til Esbjerg, altsaa for 1. Generation af Indvandrerne. Derimod siger Materialet intet om 2. Generation, d.v.s. de Mennesker, der er født i Esbjerg af indvandrede Forældre. Imidlertid maa det i denne Sammenhæng pointeres, at godt $\frac{3}{5}$ af Esbjergs Indbyggere endnu er 1. Generation. Undersøgelsens Resultat fortæller altsaa ganske vist intet om, hvor de første Indvandrere er kommet fra, men derimod, hvor de fleste Indvandrere er kommet fra.

Et andet Forhold, der stærkt formindsker den Betydning, man kunde tillægge 2. Generation af Indvandrerne, er den betydelige Labilitet, der præger Esbjergs Befolkning. I Gennemsnit for Perioden 1939—43 er aarligt 3.849 Personer fraflyttet Esbjerg Kommune, mens 4.258 er tilflyttet. Altsaa: Hvert Aar i den omtalte Periode er 11,6 % af Esbjergs Befolkning flyttet bort fra Byen og erstattet af nye Indvandrere, og det foreliggende Materiale tyder ikke paa, at Krigsforholdene har gjort denne Procent mindre end den var før Krigen. Selv om man vil tillægge 2. Generation noget større Stabilitet end 1. Generation, vil sikkert ogsaa en betydelig Del af de i Esbjerg fødte Personer være flyttet fra Byen.

Fra geografisk Side vil man kunne rette den Indvending mod Undersøgelsens Omfang, at den ikke beskæftiger sig med hele det økonomisk-geografiske Bysamfund Esbjerg, men kun med Esbjerg Købstadskommune. Denne Indskrænkning har været nødvendig for at begrænse Undersøgelsen, men da det under denne ikke har været muligt at konstatere nogen som helst nævneværdig Forskel paa Befolkningens Oprindelsessteder i de enkelte Dele af Byen, er der heller ingen Grund til at vente, at saadanne Forskelle skulde findes i de Dele af Bysamfundet, der ligger i Jerne Kommune. De foreliggende Resultater vil altsaa med Rimelighed kunne udvides til ogsaa at omfatte Befolkningen i Jerne.

Et karakteristisk Forhold ved Esbjergs Befolkning er, at Ungdommen dominerer i højere Grad end de fleste andre Steder i Landet, selv om det ikke mere er saa udpræget som i 1900-Tallets Begyndelse. Indvandrerne er hovedsageligt unge Mennesker, ofte med Børn, og dette sætter sit Præg paa Byen. Som det vil fremgaa af Tabel 2, er især de yngste Aldersklasser betydeligt stærkere repræsenteret i Esbjerg end i Hovedstaden, og noget stærkere end i Landet om Helhed. Til Gengæld er de ældre Aldersklasser af forholdsvis mindre Betydning i Esbjerg — netop den Aldersfordeling, der er karakteristisk for et udpræget Indvandringssomraade.

Tabel 2. Befolkningens Fordeling i Aldersklasser 1940 i Esbjerg, Hovedstaden (København, Frederiksberg og Gentofte Kommuner) og i hele det egentlige Danmark.

	Esbjerg	Hovedstaden	Hele Landet
	%	%	%
0— 9 Aar	17,4	12,3	16,0
10—19 »	17,3	12,7	16,5
20—29 »	17,9	19,0	16,8
30—39 »	17,5	18,0	15,8
40—49 »	12,6	14,5	12,9
50—59 »	8,6	11,3	10,1
60—69 »	5,4	7,6	7,2
70— »	3,3	4,6	4,7

Behandlingen af Materialet er i første Række gaaet ud paa at konstatere Fødesognet for hver enkelt Indbygger i Esbjerg. Selv om — som omtalt — mange Mennesker har angivet meget nøje, hvor de er født, har det i de fleste Tilfælde ikke været muligt at tage Hensyn hertil, fordi Folketællingsskemaet kun forlanger Fødesognet opgivet. Naar f. Eks. 8 Personer opgiver at være født paa Øen Langli i Ho Sogn, medens 25 kun opgiver at være født i Ho Sogn (hvilken Oplysning altsaa fuldt ud dækker Skemaets Fordring), saa er det umuligt at sige med Sikkerhed, hvor mange Mennesker i Esbjerg, der er født paa Langli, vi ved blot, at Tallet ligger imellem 8 og 33. Derimod ligger Tallet for hele Ho Sogn fast, nemlig 33.

Ved den foretagne Behandling er der konstateret nogle Fejlkilder. For det første har nogle Personer, ialt 67, intet oplyst om deres Fødested. Men ogsaa blandt de andre Besvarelser er der nogle, der ikke med fuld Sikkerhed tillader at henføre Personen til et bestemt Sogn. Hertil maa dels henregnes saadanne, der som deres Fødested kun opgiver et Navn, der dækker adskillige Lokalteter her i Landet, f. Eks. „Østergaard“ eller „Villa Strandly“, dels saadanne, der gaar til den anden Yderlighed og blot opgiver Navnet paa et Amt, en Landsdel eller i ekstreme Tilfælde blot Danmark. Endvidere kan den anvendte Ortografi i ganske enkelte Tilfælde give Anledning til Usikkerhed om Fødestedets Beliggenhed, og endelig kan en Sognegrænses Flytning i sjældne Tilfælde være Aarsag til Tvivl.

Ialt drejer det sig om 59 Personer, der kun har kunnet henføres til Danmark, men ikke til et bestemt Amt, og om yderligere 122, der har kunnet henføres til Amt, men ikke til Sogn.

Tabel 3. Oversigt over Fødestederne for Esbjergs Befolkning 1940.

	Køb- stæder	Land- distr.	Ialt	%
Esbjerg Købstad	13.130	—	13.130	39,6
Ribe Amt iøvrigt	696	5.835	6.531	19,7
Ringkøbing Amtsrkr.	710	2.357	3.017	9,3
Vejle —	508	671	1.179	3,6
Randers —	319	418	737	2,2
Viborg —	153	546	699	2,1
Aarhus —	473	195	668	2,0
Tønder —	127	521	648	2,0
Thisted —	139	454	593	1,8
Skanderborg —	252	311	563	1,7
Hjørring —	261	281	542	1,6
Haderslev —	94	397	491	1,5
Aalborg —	194	217	411	1,2
Aabenraa —	56	104	160	0,5
Sønderborg —	42	74	116	0,3
Jylland ialt	17.154	12.381	29.535	89,1
Jylland uden Esbjerg-Jerne	4.024	11.389	15.413	46,5
Svendborg Amtsrkr.	201	187	388	1,2
Odense —	202	138	340	1,0
Assens —	86	109	195	0,6
Sorø —	96	93	189	0,6
Maribo —	84	93	177	0,5
Frederiksborg —	76	91	167	0,5
Holbæk —	56	106	162	0,5
Præstø —	52	97	149	0,4
Københavns —	—	75	75	0,2
Roskilde —	39	34	73	0,2
Bornholms —	43	27	70	0,2
Hovedstaden	877	—	877	2,6
Øerne ialt	1.812	1.050	2.862	8,6
Uspecificeret		59	59	0,2
Egentlige Danmark ialt	18.966	13.490	32.456	97,9
Færøerne			35	0,1
Udlandet			597	1,8
Uoplyst			67	0,2
Esbjergs Befolkning ialt			33.155	100,0

Tabel 3 giver i store Træk en Oversigt over Esbjergs Befolkning i 1940, fordelt efter Fødested. Det vil fremgaa heraf, at omtrent $\frac{2}{3}$ af Befolkningen er født i selve Esbjerg, altsaa udgør 2. og senere Generationer af Indvandrerne; 1. Generation udgør de resterende

$\frac{3}{5}$. Det ses endvidere, at $\frac{1}{5}$ af Befolkningen eller $\frac{1}{3}$ af Indvandrerne er kommet fra Ribe Amt, altsaa fra forholdsvis nærliggende Steder. Ialt er næsten $\frac{9}{10}$ af Befolkningen Jyder, mens ca. $\frac{1}{12}$ er Øboer. 1415 Indbyggere eller 4,3 % af Befolkningen er Sønderjyder fra Omraaderne Nord for Grænsen, 923 eller 2,8 % er fra Fyn eller det sydfynske Øhav, mens 1692 eller 5,1 % er kommet fra Sjælland — ganske vist over Halvdelen fra København.

Det vil ligeledes fremgaa af Tabel 3, at godt $\frac{2}{5}$ af hele Befolkningen, altsaa $\frac{2}{3}$ af Indvandrerne, kommer fra Landdistrikter. Men i dette Forhold er der en betydelig Forskel mellem Landsdelene. Fra hele Vestjylland, fra Thisted Amt til Sydgrænsen, kommer langt den overvejende Del (77—89 %) af Indvandrerne til Esbjerg fra Landdistrikterne. I den øvrige Del af Landet, Østjylland og Øerne, er Forholdet mellem Købstæderne og Landdistrikter mere lige.

Det kan i denne Forbindelse være af Interesse at sammenligne Tabel 3 med en Opgørelse fra 1885, hvor Esbjergs Befolkning, ialt ca. 2.000 Mennesker, fordelte sig med 30 % født i Esbjerg, 30 % i Ribe Amt iøvrigt og 40 % i det øvrige Land. Det vigtigste Forskel i disse to Opgørelser er i Virkeligheden den, at Indvandrerne fra Ribe Amt i 1885 udgjorde 30 %, i 1940 knap 20 % af Befolkningen. Dette viser nemlig, at Indvandringen fra de forholdsvis nærliggende Egne har været relativt større i den første Tid, Byen eksisterede, end den er nu. — Der er med andre Ord en Tendens til, at Indvandrerne kommer længere borte fra nu end før.

Ialt 597 Mennesker eller 1,8 % af Esbjergs Befolkning er indvandret fra Udlandet. Denne Procent er væsentlig mindre end for Landet som Helhed. Ved Folketællingen i 1940 var for hele Landet 3,2 % — og for Købstadskommunerne under eet 2,9 % — af Befolkningen født uden for Landets Grænser. Det maa saaledes pointeres, at *Esbjerg i ganske udpræget Grad er en ren dansk By*. Dette er særlig bemærkelsesværdigt, fordi Byen staar i en langt mere intim Kontakt med Udlandet end danske Byer i Almindelighed. Esbjerg er jo netop først og sidst *Havneby*, hvorfra især Danmarks store Eksport af Landbrugsprodukter udgaar, og som af denne Grund staar i direkte Skibsforbindelse med adskillige vigtige fremmede Havne.

Tabel 4 viser Fødestederne for den Del af Esbjergs Befolkning, der er født i Udlandet. Over Halvdelen heraf, ialt 306, oplyser at være født i Tyskland. Heraf skriver 6, at de er fra Østerrig, og 55 angiver sydslesvigske Lokalteter som deres Fødested (50 skriver Flensborg). Da Folketællingskemaet som omtalt kun kræver Op-

Tabel 4. Fordeling af ikke-danskfødte Indbyggere i Esbjerg 1940 paa Fødeland.

Tyskland incl. Østerrig	306	}	514		
Sverige	78				
Norge	54				
Storbritannien	20				
Polen	14				
Island	9				
Finland	6				
Holland	6				
Estland	5				
Schweiz	5				
Europa iøvrigt	11				
U. S. A.	49			}	63
Canada	10				
Nordamerika iøvrigt	4				
U. S. S. R.			6		
Asien			6		
Sydamerika			4		
Afrika			2		
Australien			2		
			597		

lysning om Landets Navn, er sandsynligvis en Del af dem, der kun skriver Tyskland, født i Sydslesvig (muligvis endog nogle i Nord-slesvig under den tyske Tid). I hvert Fald er der næppe Tvivl om, at Sydslesvig er den Del af det tyske Rige, der har leveret flest Udvandrere til Esbjerg. Sverige og Norge samt U.S.A. viser ogsaa ret store Indvandringstal; for U.S.A. (og Canada) drejer det sig næsten udelukkende om en Tilbagevandring af tidligere udvandrede danske og deres Efterkommere. Det ringe Antal Personer, der er indvandret fra Storbritannien, er særlig paafaldende, fordi Esbjerg under normale Forhold er i daglig, direkte Forbindelse med dette Land. Antagelig har Krigsforholdene nogen Indflydelse paa det lave Tal.

Det er interessant at konstatere, at de fleste Indvandrede til Esbjerg fra Udlandet er Kvinder. Forholdet var i 1940 det, at af Esbjergs fremmedfødte Befolkning var 244 Mænd og 353 Kvinder. Særlig stort Overskud har Kvinderne blandt Indvandrerne fra Polen (3 Mænd og 11 Kvinder), Storbritannien (7 og 13) og Tyskland (118 og 188).

Et langt mere detailleret Billede af Befolkningens Oprindelses-

steder faar man ved at betragte Fig. 1. Her er der i hvert dansk Sogn, hvor der er født Mennesker, der i 1940 havde fast Bopæl i Esbjerg, anbragt en Cirkel, der med sit Areal angiver disse Udvandrerens Antal. Den store hvide Cirkel dækker den i det geografiske Esbjerg fødte Befolkning (13.130 i Esbjerg og 992 i Jerne). Den mindste Cirkelstørrelse repræsenterer fra 1 til 4 Personer.

Som man kunde vente, ligger de fleste store Cirkler i Nærheden af Esbjerg og repræsenterer den Omegnsbefolkning, der er vandret ind til den nye Havneby. Særlig mange Mennesker er kommet fra Fanø (ialt 620), fra det gamle Fiskerleje Hjerting og fra de nærliggende, gamle Købstæder Varde og Ribe. Bemærkelsesværdig er den Zone med stærk Udvandring til Esbjerg, der strækker sig fra Esbjergegnen langs Jernbanen til Kolding, og hvor specielt Stationsbyerne har stor Andel i Udvandringen. Et andet Omraade, hvorfra der er foregaaet en ret stærk Udvandring til Esbjerg, strækker sig med en Bredde af ca. 40 km langs den jyske Vestkyst nordpaa indtil Limfjorden. Karakteristisk for dette Omraade er, at en Del Sogne, dels Købstæder og andre større Bysamfund, dels udprægede Kystsogne, har leveret et meget stort Antal Udvandrere til Esbjerg, mens de mellemliggende Sognes Betydning i denne Henseende er forholdsvis meget mindre. En lignende Zone findes langs den sønderjyske Vestkyst, dog uden slet saa udprægede Udvandringsogne som længere nordpaa. Fra Manø er 14 og fra Rømø 37 Mennesker flyttet til Esbjerg.

Tabel 5. Fortegnelse over de Sogne, hvorfra Udvandringen til Esbjerg har været størst, med Angivelse af Antallet af Indbyggere i Esbjerg 1940, der er født i de paagældende Sogne.

Jerne, Ribe A.	992	Nysogn, Ringkøb. A.	166
København	777	Aalborg	157
Aarhus	473	Frederikshavn	157
Varde	430	Randers	156
Nordby, Fanø	408	Gørding, Ribe A.	154
Guldager, Ribe A.	324	Tjæreborg, Ribe A.	151
Ribe	266	Holsted, Ribe A.	151
Bramminge, Ribe A.	251	Horsens	147
Holmslands Klit	220	Lemvig	138
Sønderho, Fanø	212	Vejle	132
Kolding	26	Tistrup, Ribe A.	129
Ringkøbing	192	Herning	121
Ølgod, Ribe A.	190	Harboøre	116
Odense	170	Brøndum, Ribe A.	107
Holstebro	170	Vejen, Ribe A.	103
Fredericia	170	Grenaa	100

I det øvrige Jylland er Antallet af Udvandrere særlig stort fra de fleste Købstæder, desuden fra nogle Sogne med større Stationsbyer (Odder 28, Hammel 19, Brande 36, Jelling 16), samt fra en Del Kystsogne, hvor der er Fiskerlejer eller lignende. Til den sidste Kategori maa bl. a. henregnes i Thy: Vestervig (27 Udvandre-
re), Hundborg (48), Hansted med Hanstholm (25); i Vendsyssel: Furreby med Løkken (30), Elling med Strandby (30); paa Djursland: Grenaa Gammelsohn (18) og Aalsø (15).

De mange Smaaprikker, der karakteriserer Egnen mellem Vejle og Randers—Aarhus, skal forklares ved, at Sognene i dette Omraade er mange og smaa sammenlignet med det øvrige Jylland. Det samme gælder i mere modificeret Form Egnen mellem Randers og Viborg samt Salling, Mors og det østlige Thy.

De jyske Omraader, der har betydet forholdsvis mindst som Oprindelsessteder for Esbjergs Befolkning, er de gamle midtjyske Hededistrikter Vest for den Ussingske Isrand, endvidere det sydøstlige Sønderjylland og Himmerland. Midtjylland og Himmerland har i den Periode, hvori Esbjerg er vokset op, selv været vigtige Koloniseringsomraader, hvortil der er sket en betydelig Indvandring, og disse Egenes Ungdom har ikke været nødt til at tage til Esbjerg for at finde tilfredsstillende Erhvervsmuligheder.

Udvandringen til Esbjerg fra Øerne er i særlig Grad foregaaet fra Byerne, saaledes fra Hovedstadskommunerne 877, Odense 170, Svendborg 79, Helsingør 57 og Nyborg 55. Det ses endvidere af Kortet, at der fra Fyn er kommet forholdsvis flere Mennesker til Esbjerg end fra Øerne øst for Storebælt. Særlig ringe har Tilflytningen været paa Lolland-Falster og Bornholm.

Endnu et karakteristisk Forhold maa klarlægges i denne Forbindelse. Man vil bemærke, at en Del Øer, Halvøer og andre Egne, hvorfra de trafikale Forbindelser er daarlige, har en forholdsvis stor Udvandring til Esbjerg. F. Eks. er 18 Esbjergensere født paa Jegindø ud for Thyholm, 13 paa Fur, 18 paa Læsø og 3 paa Anholt, — i Forhold til Øernes Befolkningsmængde meget store Tal. Vadehavsoerne kan ogsaa nævnes som Eksempler, og ligeledes Halvøerne Vest for Ho Bugt og Syd for Kolding Fjord. Ved Vadchavet og i det sydfynske Øhav er en afsides Beliggenhed for Nutidens Trafikruter kombineret med det Forhold, at Søfarten i Sejlskibenes Tid har været et overordentligt vigtigt Erhverv i disse Egne. Sejlskibenes pludseligt og stærkt aftagende Betydning har ramt disse Egnens Befolkning overmaade haardt, og Resultatet har været en Udvandring af et saadant Omfang, at den mange Steder har Karakter af en Affolkning. I Perioden 1900/01—35 er saaledes Be-

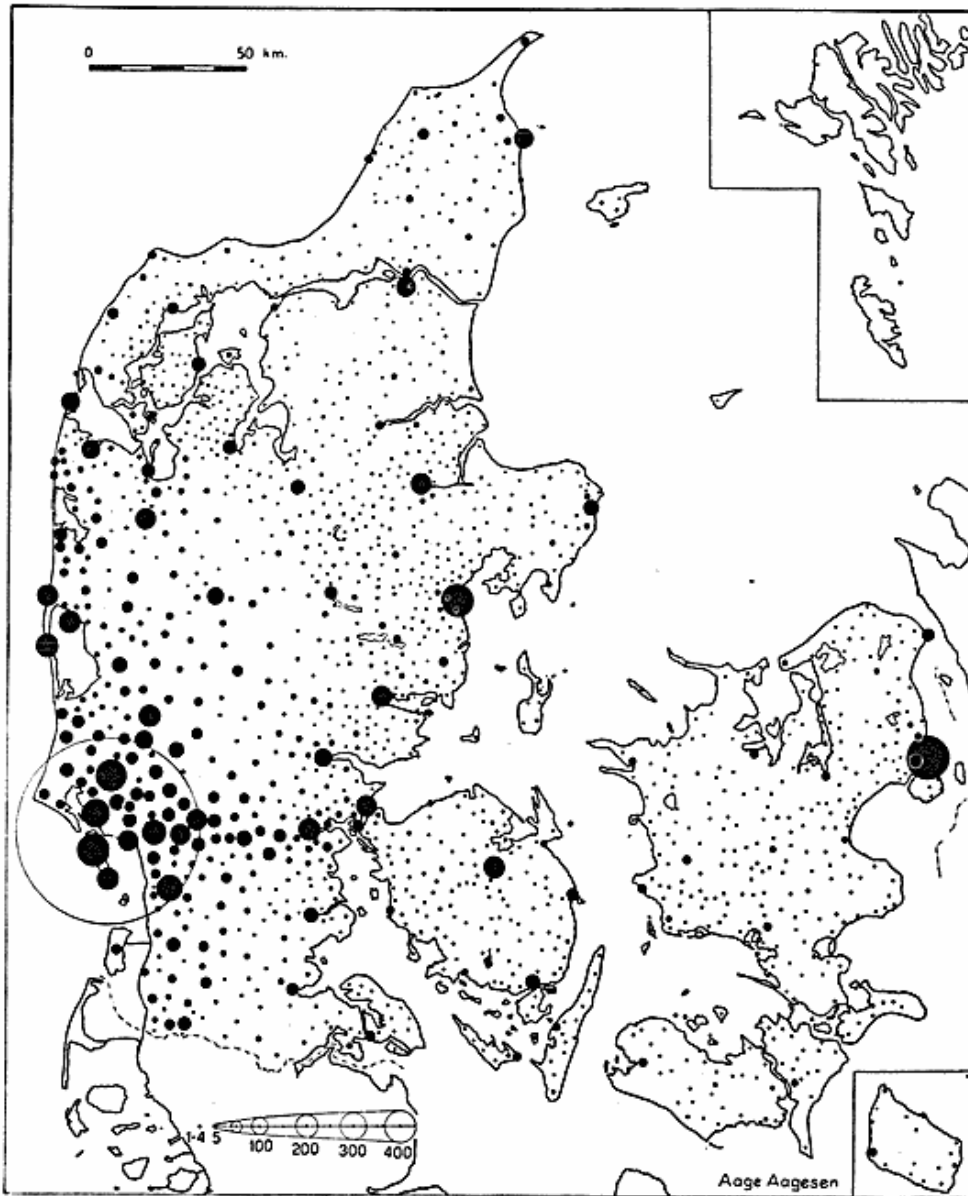

Fig. 1. Fødestederne for Esbjergs Befolkning 1940 fordelt paa Sogne. Cirklernes Areal modsvarer det Antal Personer, der fra hvert Sogn er vandret til Esbjerg. Den store hvide Cirkel omfatter de Personer, der er født i Esbjerg og Jerne Kommuner.

Fig. 1. Birthplaces of Esbjerg's population 1940, distributed by parishes. The area of the circles corresponds to the number of people emigrated from each parish to Esbjerg. The large white circle represents the people born in Esbjerg and Jerne communes.

folkningen paa Rømø aftaget med 27,8 %, paa Manø med 23,5 % og paa Fanø Nordby Sogn 20,7 %, Sønderho Sogn endog 38,6 %. I det sydfynske Øhav er Forholdene ganske lignende, f. Eks. er Strynø's Befolkning i nævnte Periode aftaget 24,0 % og Mørstals 58,9 %. Denne udvandrede Befolkning er søgt til Steder, hvor Er-

hvervsmulighederne var bedre end paa deres Hjemegn, og dette var netop i udpræget Grad Tilfældet i Esbjerg.

Fig. 1 udtrykker Antallet af Udvandrere til Esbjerg fra de enkelte Sogne i Danmark, men om Udvandringens Betydning for de paagældende Steder kan man intet slutte heraf. At store Bysamfund har leveret et større Antal Udvandrere end smaa, udpræget rurale Sogne med lille Befolkning, kan jo ikke overraske. Med andre Ord: For at kunne bedømme, hvor meget eller lidt Udvandringen til Esbjerg faktisk har betydet i et Sogn, er det nødvendigt at finde et Udtryk for Udvandringens Størrelse, der borteliminerer Sognets Areal og Befolkningstal. Et saadant Udtryk kan faas i Forholdet mellem Udvandrerne til Esbjerg fra et Sogn og Sognets bosiddende Befolkning. Man maa jo imidlertid gøre sig klart, at Udvandringen er foregaaet over en længere Aarrække, og at den bosiddende Befolkning derfor ogsaa burde betragtes gennem en længere Aarrække. Dette støder dog paa forskellige Vanskeligheder, idet Udvandringen til Esbjerg ikke er foregaaet i samme Tidsrum fra forskellige Egne (se Side 99), og idet 1940-Tællingen, der er lagt til Grund for Arbejdet, er den første danske Folketælling, der angiver den bosiddende Befolkning paa Grundlag af Folkeregistrene. Alle Folketællinger mellem 1860 og 1935 har oplyst den paa Tællingsdagen tilstedeværende Befolkning, og den Difference, der kan fremkomme mellem de to Tællingsmaader, er under visse Forhold meget betydelig. I Sogne, hvor der ligger Uddannelsesanstalter, Hospitaler o. l. vil den tilstedeværende Befolkning være større end den bosiddende, mens det modsatte f. Eks. vil gælde Sogne med stor Søfartsbefolkning. I Esbjergs Nærhed findes et typisk Eksempel i Malt Sogn, hvori Askov Højskole ligger; i 1935 var den tilstedeværende Befolkning her 2.112 Indb., men den bosiddende kun 1.545.

For at komme over disse Vanskeligheder har jeg valgt for hvert Sogn at udtrykke Forholdet mellem Antallet af tilflyttede Esbjergensere, der er født i vedkommende Sogn, og Sognets bosiddende Befolkning i 1940. Herved opstaar en Fejlkilde, idet dette Forhold bliver for lille for Sogne, der har haft voksende Folketal, og for stort for Sogne, hvor Folketallet er aftaget i den Periode, hvori de nulevende Indvandrere er flyttet til Esbjerg. I de midtjyske Hedeegne er den overordentlig stærke Befolkningstilvækst, der har præget disse Omraader i den sidste Halvdel af 1800-Tallet og Begyndelsen af 1900-Tallet, for Landdistrikternes Vedkommende aftaget betydeligt siden 1920'erne, ja er over store Arealer blevet fulgt af en Tilbagegang i Befolkningstallet. For Byernes Vedkom-

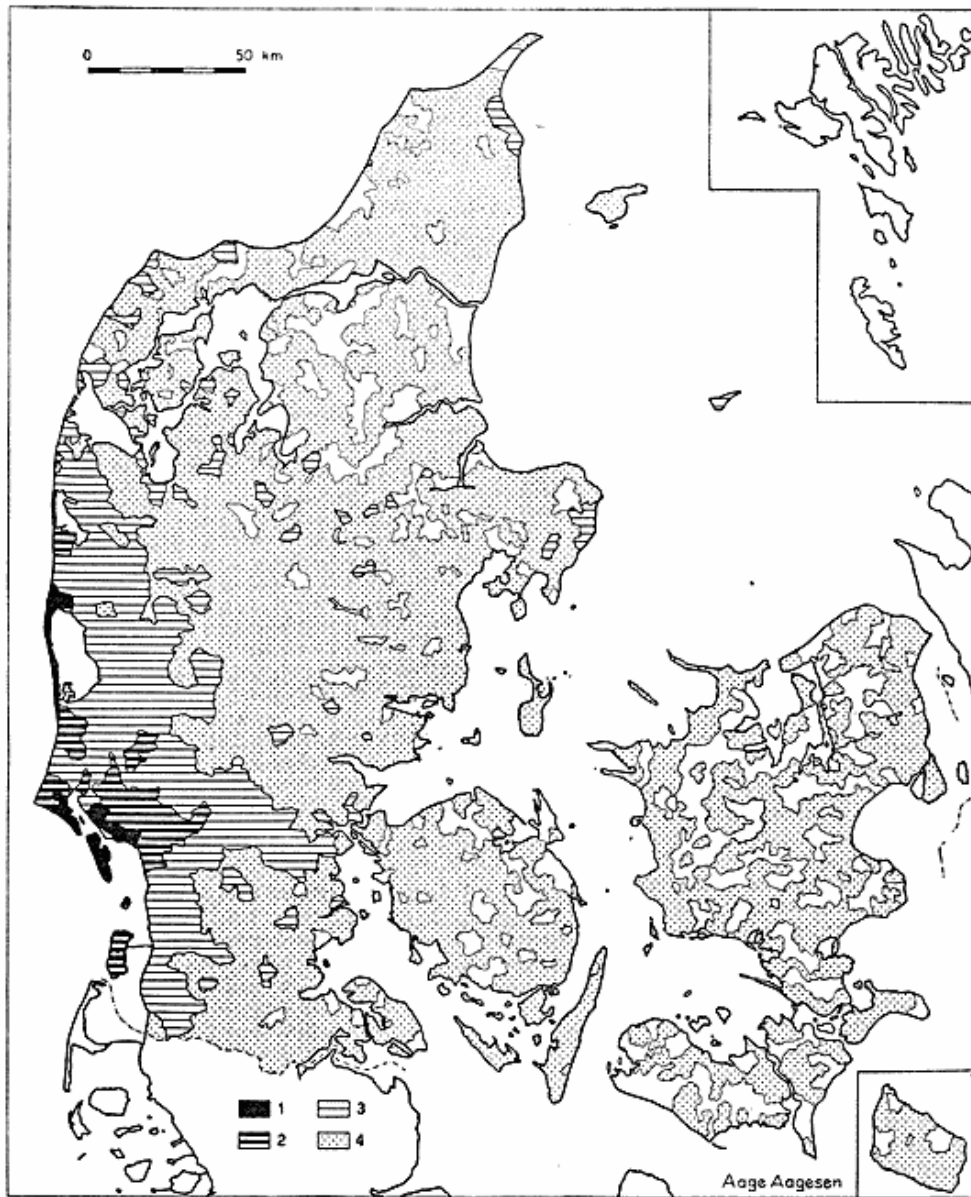

Fig. 2. Udvandringen til Esbjerg, udtrykt ved Forholdet mellem Antal Udvandrede til Esbjerg fra et Sogn og Sognets samlede bosiddende Befolkning 1940.

1:	Udvandringsomraade af 1. Orden (Forholdet over 10 %).
2:	— - 2. — (— 5—10 %).
3:	— - 3. — (— 1—5 %).
4:	Andre Omraader, hvorfra Udvandring til Esbjerg har fundet Sted.

Fig. 2. Emigration to Esbjerg, expressed by the proportion between the number emigrated to Esbjerg from a parish and the total population of that parish in 1940.

1.	Emigration area of first order (more than 10 %).
2.	„ „ second „ (between 5 and 10 %).
3.	„ „ third „ (between 1 and 5 %).
4.	Other areas from which emigration to Esbjerg has come.

mende stiller Sagen sig noget forskelligt, men adskillige er endnu i stærk Vækst. Som Helhed vil Fejlen for disse Omraader dog ikke blive stor. Værre forholder det sig med den aftagende Befolkning paa Vadehavssøerne og langs Vadehavskysten, men med de valgte Signaturgrænser vil Fejlene heller ikke her blive betydelige.

Fig. 2 udtrykker Forholdet mellem den i hvert Sogn fødte Befolkning, der er vandret til Esbjerg, og Sognets bosiddende Befolkning 1940. De Steder, hvor dette Forhold faar en Størrelse paa mere end 10 %, benævner jeg Udvandringsomraader til Esbjerg af 1. Orden. Hvor Forholdet ligger mellem 5 og 10 %, bruges Betegnelsen Udvandringsomraader af 2. Orden, og hvor Forholdet er mellem 1 og 5 %, har vi Udvandringsomraader af 3. Orden.

Udvandringsomraader til Esbjerg af 1. Orden bliver med denne Definition Sognene lige omkring Esbjerg, endvidere Ho Sogn, hele Fanø, Holmslands Klit og Nysogn Vest for Ringkøbing. Udvandringsomraader af 2. Orden bliver Sognene i en større Omkreds omkring Esbjerg, Vadehavssøerne Manø og Rømø samt en Del Omraader op langs den jyske Vestkyst fra Blaavands Huk til Nord for Nissum Fjord. Udvandringsomraaderne af 3. Orden ligger som en Zone langs hele den jyske Vestkyst fra Sydgrænsen til Limfjorden, med en tydelig Tendens til at blive smallere med større Afstand fra Esbjerg. Endvidere omfatter 3. Ordens-Omraaderne et Bælte fra Ribe-Vardeegnen tværs over Jylland til Omraaderne ved Kolding Fjord. Hertil kommer spredte Omraader langs Vestkysten i Thy, ved Kysterne i Limfjordens vestlige Del, nogle spredte Sogne i Egnen mellem Holstebro og Randers samt et Par Kystomraader ved Frederikshavn og Grenaa. Uden for Jylland maa hertil kun regnes Øen Anholt, Østrup Sogn ved Odense Fjord samt Marstal By. Paa Øerne er det værd at lægge Mærke til, at mens langt de fleste Sogne paa Fyn har haft Udvandring til Esbjerg, gælder dette i langt ringere Grad for Sjælland, og paa Lolland har over Halvdelen af Sognene ikke afgivet Udvandrere til Esbjerg.

Udvandringsomraaderne viser dels en koncentrisk Ordning om Esbjerg By, dels nogle meget langtrækkende Udløbere og en Del spredtliggende Omraader. Det mest karakteristiske er disse Udløberes Form og Retning. Den store Udvandring fra de vestjyske Kystsogne er særdeles slaaende og omfatter for en meget stor Del en Fiskerbefolkning, der fra disse Egne er søgt til Esbjerg, hvor Havneforhold, Afsætningsforhold og andet er bedre end under de mere primitive Vilkaar, der raader langs Kysten. Bemærkelsesværdigt er det ogsaa, at Kystomraaderne i det vestlige Thy samt ved Frederikshavn og Grenaa, der alle er Steder, hvor netop Fiskeriet

er et vigtigt Erhverv, har haft en relativ stærk Udvandring til Esbjerg.

Den store Udvandring er imidlertid ikke blot foregaaet fra Kystsoegnene, men ogsaa i stor Stil fra de indenfor liggende Egne, endvidere fra Bæltet til Kolding Fjord og fra det vestlige Sønderjylland. Derimod har der ikke været nogen større Vandring til Esbjerg fra Midtjylland, selv ikke fra Grindstedegnen, der dog ligger forholdsvis nær Esbjerg og har gode Kommunikationsforbindelser hertil.

Det foreliggende Materiale er for mangelfuldt, til at man paa Grundlag heraf kan foretage en fuldstændig Udredning af de Forhold, der bevirker, at Folk fra visse Egne i stort Omfang søger til Esbjerg og fra andre Egne næsten ikke. Sandsynligvis er Befolkningsforholdene i de paagældende Egne en Faktor, man i denne Forbindelse vil kunne tillægge en ikke ringe Betydning. Hvis en Egn er mættet med Befolkning, maa et eventuelt Fødselsoverskud søge bort fra Egnen. Er der derimod skabt erhvervsmæssige Muligheder for at forøge en Egn's Befolkning (f. Eks. ved Nyopdyrking, Udstykning, industriel Udvikling), vil Egnen selv kunne finde Anvendelse for sit Fødselsoverskud og vil eventuelt drage andre Egn's Fødselsoverskud til sig.

I Vestjylland og i Omraadet mellem Esbjerg og Kolding har der fra gammel Tid siddet en tættere Befolkning end i de midtjyske Hedeegne. Ved Anlæget af Banen fra Kolding til Esbjerg og herfra videre mod Nord over Varde og Ringkøbing til Holstebro, begyndte i de relativt tætbefolkede Egne langs Banen en rig Erhvervsudvikling, der medførte Dannelsen af en Række store Stationsbyer, hvis Udvikling nu stort set synes at være bragt til Afslutning. Meget tyder paa, at disse Egne nu er befolkningsmættede, og at deres Fødselsoverskud følgelig maa søge andre Steder hen. Grindstedegnens Baner er derimod først byggede i Aarene mellem 1914 og 1920, hvorfor den tilsvarende Udvikling for Grindstedegnen endnu ikke er tilendebragt, og denne Egn har saaledes selv Beskæftigelsesmuligheder for sit Fødselsoverskud. Dette er muligvis en meget vigtig Aarsag til, at Udvandringen til Esbjerg fra Grindstedegnen har været ringe. Denne Antagelse kan finde Støtte deri, at i et andet udpræget Koloniseringsomraade, nemlig Himmerland, har adskillige Sogne overhovedet ikke leveret Befolkning til Esbjerg.

Der er imidlertid mange andre Forhold, der maa antages at indvirke paa Udvandringen til Esbjerg. Der er jo mange andre Steder i Landet end Esbjerg, der har stor Indvandring, og om Fødsels-

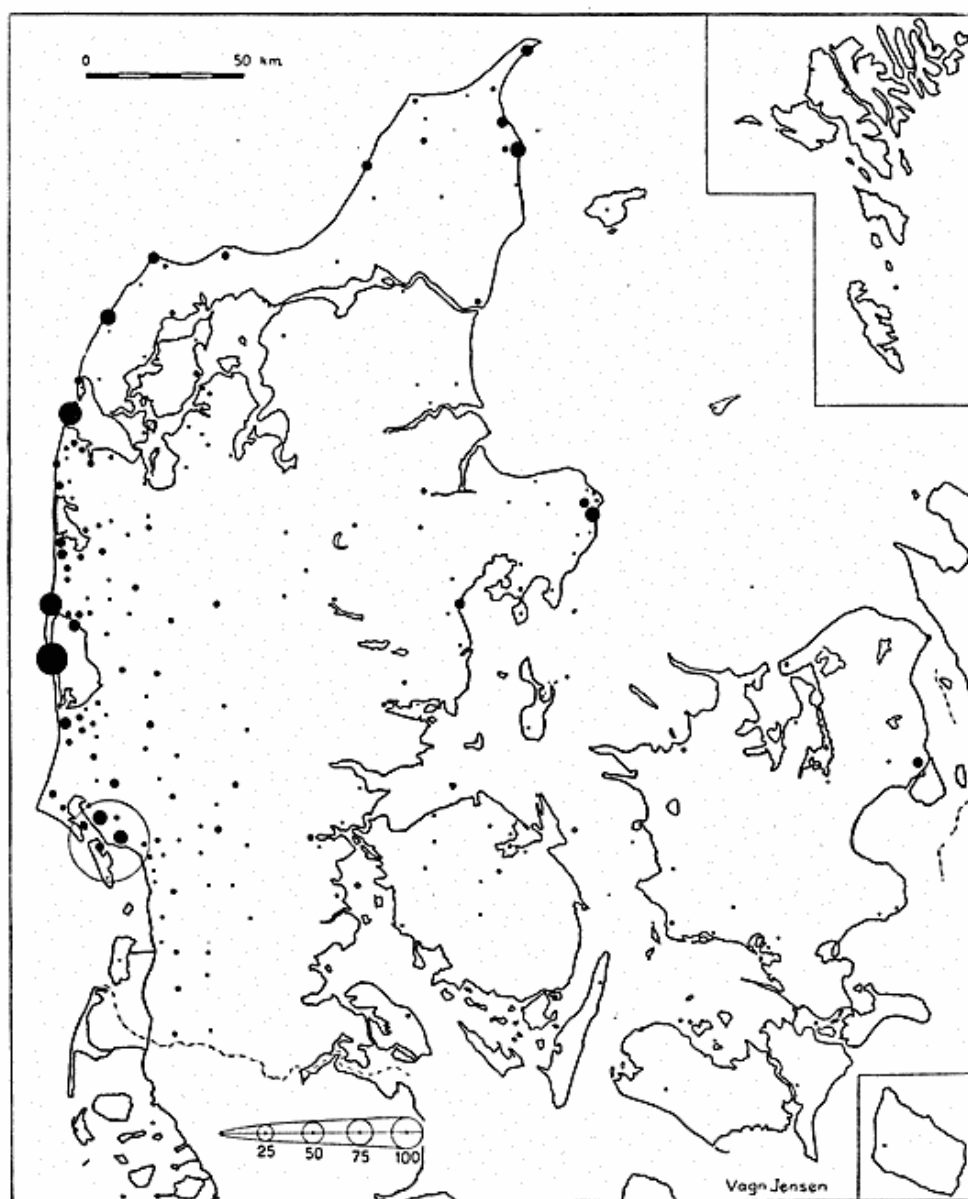

Fig. 3. Fødestederne for Fiskere og fhv. Fiskere i Esbjerg 1940. Den hvide Cirkel omfatter de Fiskere og fhv. Fiskere, der er født i Esbjerg Kommune.

Fig. 3 Birthplaces of fishermen and ex-fishermen in Esbjerg 1940. The white circle comprises those fishermen and ex-fishermen who were born in Esbjerg commune.

overskuddet fra et Omraade overvejende vil søge det ene eller det andet Sted hen, vil afhænge af mange Ting, for Ungdommens Vedkommende bl. a. ofte af Afstanden mellem det Sted, de udvandrer fra og hvor de har deres Hjem, og det Sted, de indvandrer til. Vel i og for sig ikke selve km-Afstanden, men snarere Tidsafstanden, idet denne er afgørende for Muligheden af Besøg i Hjemegnen. Der maa tillægges Transportmidlerne, specielt Jernbanerne, nogen Be-

tydning, og det kan i denne Sammenhæng oplyses, at det behandlede Materiale tyder paa, at Stationsbyernes Andel i Udvandringen til Esbjerg er ret anselig.

Det bør endelig bemærkes, at Claus Eskildsen ved sine Undersøgelser over den sønderjyske Befolknings Slægtsforbindelser mener at have stadfæstet den almindelige Antagelse, at det vestlige Jylland er Danmarks mest ekspansive Omraade, et folkeligt Kraftcentrum, om man vil, hvorfra der er foregaaet og stadig foregaar en stærk Bortvandring.

Esbjerg er Danmarks vigtigste Fiskerihavn, og som nævnt er Fiskere vandret til denne By fra visse Kystegne, især langs den jyske Vestkyst. Ved den her publicerede Undersøgelse er specielt opgjort Fødesognene for de i 1940 i Esbjerg bosatte Fiskere og forhenværende Fiskere. Ifølge Fiskeriberetningen for 1940 var der i Esbjerg 1.394 Erhvervsfiskere, og efter Oplysninger fra Esbjerg Erhvervskontor kan Antallet af forhenværende Fiskere sættes til mellem 60 og 70.

I 1940 var 812 i Esbjerg boende Fiskere og fhv. Fiskere født andre Steder. De vigtigste Fødesogne ses af Tabel 6. Det viser sig, at den største Del af de tilflyttede Fiskere er kommet fra den jyske Vestkyst Nord for Esbjerg, og desuden en Del fra de vigtige, østjyske Fiskerihavne, Frederikshavn, Skagen og Grenaa. Af 220 Tilflyttere fra Holmslands Klit er der 100 Fiskere og og fhv. Fiskere, og for Harboøre er de tilsvarende Tal 116 og 51. Fra disse Sogne har saaledes henholdsvis 45 % og 44 % af Udvandrerne til Esbjerg været Fiskere. Ogsaa i mange andre Vestkystsogne er Fiskerne meget fremtrædende i den til Esbjerg vandrede Befolkning, fra Furreby (Løkken) udgør de saaledes 40 % af Udvandrerne til Esbjerg, fra Hansted (Hanstholm) endda 52 %, og fra Nysogn ved Ringkøbing 33 %. Selv fra Grenaa paa Jyllands Østkyst er en betydelig Del (28 %) af Udvandrerne Fiskere.

Fra Øerne er der kun kommet faa Fiskere til Esbjerg, fra hele Sjælland saaledes 26 (deraf 8 fra København) og fra Fyn 11. Fra Færøerne er der 8 Fiskere i Esbjerg, og fra Udlandet ialt 10, nemlig 6 født i Tyskland, 3 i U.S.A. og 1 i Island. Bemærkelsesværdigt er det, at adskillige af Esbjergs Fiskere kommer fra Sogne, der ligger langt fra Kysten; i særlig Grad gælder dette Vestjylland.

Det er i det foregaaende konstateret, at de Omraader, hvorfra Udvandringen til Esbjerg har været forholdsvis størst, dels ligger i Byens Omegn, men desuden i Bælter, der fra Esbjergegnen strækker sig mod Nord til Limfjorden, mod Vest til Kolding og mod Syd til Tønderegnen. Det viser sig, at dette stort set er de samme Om-

Tabel 6. Fortegnelse over de Sogne, hvorfra flest Fiskere og fhv. Fiskere er vandret til Esbjerg, med Angivelse af disses Antal.

Holmslands Klit, Ringkøbing A.	100
Nysogn, Ringkøbing A.	54
Harboøre, Ringkøbing og Thisted A.	51
Grenaa	28
Hundborg, Thisted A.	27
Frederikshavn	26
Guldager, Ribe A.	22
Jerne, Ribe A.	22
Ringkøbing	13
Furreby (Løkken), Hjørring A.	12
Skagen	11
Sønder Nissum, Ringkøbing A.	10
Lønne, Ribe A.	10
Nordby, Fank, Ribe A.	10
Gammelsogn, Randers A.	10

raader, som over Esbjerg forsynes med Kul, Foderstoffer og Gødningsstoffer m. m. Esbjergs Baglandsomraade for saadanne Varer kommer saaledes til at strække sig langt ind i Egne, der ligger i Nærheden af andre Havne. Det er ikke usandsynligt, at der er en vis Sammenhæng mellem Udvandringen til Esbjerg og Handelen med Esbjerg. Ved Befolkningens Vandringer knyttes ofte Handelsforbindelser; hvis f. Eks. en Handelsmand har lært i et Firma i Holstebro, men senere er flyttet til Esbjerg og har oparbejdet et Foretagende der, vil han i mange Tilfælde bevare Forbindelsen med sit gamle Firma. En Sammenhæng som den her antydede vil ogsaa kunne give en Forklaring paa, hvorfor Varetransporterne fra Esbjerg til de midtjyske Hedeegne, f. Eks. Grindstedegnen trods direkte Jernbaneforbindelser er ganske ringe.

For de fleste danske Byers Vedkommende vil Befolkningens Fordeling efter Fødested sandsynligvis givet et langt mindre kompliceret Billede end for Esbjerg. De særlige Erhvervsforhold i Esbjerg, afvigende fra det almindelige i danske Byer, og de komplicerede Befolkningsforhold i Esbjergs Omegn, hvor visse Omraader har en voksende og andre en stærkt aftagende Befolkning, er rimeligvis de væsentligste Aarsager til den ejendommelige geografiske Fordeling efter Fødested, som Esbjergs Befolkning opviser.

LITTERATUR:

- Aagesen, Aage*: Esbjergs erhvervsgeografiske Betydning. I „Esbjerg 1868—1943“. Esbjerg 1943.
- Esbjergs Bagland for Importvarer. „Esbjerg by- og erhvervsøkonomiske Oversigter“ 4. Aarg. Nr. 2. Esbjerg 1944.
- Achelis, T. O.*: Bürgerbuch der Stadt Hadersleben bis zum Jahre 1864. I. Flensburg 1940.
- Befolkningsudviklingen i Esbjerg. „Esbjerg by- og erhvervsøkonomiske Oversigter“ 4. Aarg. Nr. 3. Esbjerg 1944.
- Eskildsen, Claus*: Den sønderjydske Befolknings Slægtsforbindelser. Kbh. 1942.
- Gribsvad, Frode*: Aabenraa 1864—1870. Festskrift til H. P. Hanssen 1932.
- Hvidtfeldt, Johan*: Tønders Befolkning gennem Tiderne. „Tønder gennem Tiderne“ II, Tønder 1944.
- Jessen, Franz v.*: Haandbog i det slesvigske Spørgsmaals Historie 1900—1937. København 1938.
- Nielsen, Hans*: Esbjerg Bys Økonomi og Forvaltning. I „Esbjerg 1868—1943“. Esbj. 1943.
- Statistisk Aarbog.
Statistisk Departement: Folketællingerne.

Utrykte Kilder:

- Esbjerg Erhvervskontor, Oplysninger fra.
Statistisk Departement: Folketællingsskemaerne 1940.
Statistisk Departement, Materiale i.
Universitetets Geografiske Laboratorium, Materiale i.

SUMMARY:**The Origin of the Population of Esbjerg.**

Esbjerg is situated on the western coast of Jutland and is the only port of any size on that coast. It has rapidly grown up into one of the largest twons in Jutland, with about 44,000 inhabitants. For bacon Esbjerg was before the second Great War by far the most important exporting harbour in the world, and one of the principal, if not the principal one, for butter and eggs.

Since early times navigation in the North Sea from the southwestern coast of Jutland has been very important to the commerce between Denmark and foreign countries. The increasing size of ships during the nineteenth century meant that old, primitive ports had to be replaced by a new and modern one, and therefore in 1868 the Danish Parliament resolved to build a port at Esbjerg, where at that time the only inhabitants were about thirty people living on a few farms. Around this new port the town grew up so fast (see Table 1) that it is quite exceptional in the history of Denmark.

Much has been written during the past few years concerning the economic geography of Esbjerg. The object of the present article is to find out from what places the population which has agglomerated in Esbjerg has come. The sources of the investigation are the census papers for the year 1940, which show the name of the parish where the various individuals were born. However, this method has some defects: insufficient particulars, the moving of parish boundaries, etc. The investigation merely shows the origins of the immigrants themselves, whereas persons born in Esbjerg of immigrated parents are put down as born in Esbjerg. The latter group contains 39.6 per cent. of the population of Esbjerg in 1940 (see Table 3). 89.1 per cent. of the population were born in Jylland (4.3 per cent. in the Danish part of Sleswig), 8.6 per cent. came from the Danish islands, and only 1.8 per cent. from other countries. 3.2 per cent. of the total population of Denmark were born abroad, and therefore it is clear that Esbjerg is distinctly a purely Danish town. Of the foreign-born people most came from Germany, especially the German part of Sleswig, and some from Sweden, Norway and the United States.

Fig. 1 shows a circle in every Danish parish from which people have emigrated to Esbjerg, and the area of this circle represents the number of emigrants. The large white circle corresponds to the people born in "geographic" Esbjerg (14,122 people). It appears from the map that, as one would expect, emigration was very considerable from the rural areas in the neighbourhood of the town, and from the neighbouring towns of Varde and Ribe. Further, many people emigrated from a zone inside the western coast of Jylland from the Limfjord to the German frontier, and a zone from the neighbourhood of Esbjerg eastward to the eastern coast of Jylland at Kolding Fjord. Many emigrants also came from the Danish part of the North Frisian Islands. Outside of these areas the emigration was less, except from the big towns and some coastal parishes in northern and western Jylland.

Fig. 1 expresses the numbers of emigrants to Esbjerg from every parish in Denmark. Fig. 2 expresses the relative importance of the emigration from the different regions, that is the relation between the number of emigrants to Esbjerg and the permanent population of the place. When this relation is more than 10 per cent. we have an emigration district to Esbjerg of first order; when it is between 5 and 10 per cent. it is an emigration district of second order, and between 1 and 5 per cent. one of third order.

The emigration regions to Esbjerg naturally have a concentric situation round Esbjerg, but there are some spurs extending in length and some scattered areas. There has been a relatively high emigration to Esbjerg from the west coastal areas as far as up to Thy, and on the east coast from Frederikshavn and Grenaa.

Esbjerg is the most important fishing port in Denmark. Fig. 3 shows the birthplaces of the fishermen and ex-fishermen in Esbjerg 1940. The map shows that a very considerable part of the emigrants from the coastal parishes in Jylland are fishermen, whereas from the Danish islands only few fishermen have migrated to Esbjerg.

It is not possible fully to explain the reasons for this distribution of

the birthplaces of the emigrants to Esbjerg. It is very probable that conditions of population in the emigration areas have an important bearing on it. If a parish has an excess of births but no means of subsistence to support it, emigration must take place. Such conditions are to be found on the Danish part of the North Frisian Islands and in the western Danish part of Sleswig, partly also in West Jutland and the zone eastwards to Kolding Fjörd. On the other hand, the old heath areas in the middle of Jutland do not seem to be quite saturated with population, and the emigration from there is correspondingly less. The course of the lines of communication will also have a certain influence.

Finally, there is conformity between the areas from which the emigrants to Esbjerg came and the areas that are supplied with coal and foodstuffs, etc. via Esbjerg. It is possible that the explanation of this conformity is that the wanderings of a population may set up commercial connections. If this explanation is correct, it will provide the reason why the old heath areas in the middle of Jutland are not supplied with goods from Esbjerg, although there are direct railway communications to these areas from Esbjerg.

Aage Aagesen.

LITTERATUR:

- Aagesen, Aage*: Esbjergs erhvervsgeografiske Betydning. I „Esbjerg 1868—1943“. Esbjerg 1943.
- Esbjergs Bagland for Importvarer. „Esbjerg by- og erhvervsøkonomiske Oversigter“ 4. Aarg. Nr. 2. Esbjerg 1944.
- Achelis, T. O.*: Bürgerbuch der Stadt Hadersleben bis zum Jahre 1864. I. Flensburg 1940.
- Befolkningsudviklingen i Esbjerg. „Esbjerg by- og erhvervsøkonomiske Oversigter“ 4. Aarg. Nr. 3. Esbjerg 1944.
- Eskildsen, Claus*: Den sønderjydske Befolknings Slægtsforbindelser. Kbh. 1942.
- Gribsvad, Frode*: Aabenraa 1864—1870. Festskrift til H. P. Hanssen 1932.
- Hvidtfeldt, Johan*: Tønders Befolkning gennem Tiderne. „Tønder gennem Tiderne“ II, Tønder 1944.
- Jessen, Franz v.*: Haandbog i det slesvigske Spørgsmaals Historie 1900—1937. København 1938.
- Nielsen, Hans*: Esbjerg Bys Økonomi og Forvaltning. I „Esbjerg 1868—1943“. Esbj. 1943.
- Statistisk Aarbog.
Statistisk Departement: Folketællingerne.

Utrykte Kilder:

- Esbjerg Erhvervskontor, Oplysninger fra.
Statistisk Departement: Folketællingsskemaerne 1940.
Statistisk Departement, Materiale i.
Universitetets Geografiske Laboratorium, Materiale i.

SUMMARY:**The Origin of the Population of Esbjerg.**

Esbjerg is situated on the western coast of Jutland and is the only port of any size on that coast. It has rapidly grown up into one of the largest twons in Jutland, with about 44,000 inhabitants. For bacon Esbjerg was before the second Great War by far the most important exporting harbour in the world, and one of the principal, if not the principal one, for butter and eggs.

Since early times navigation in the North Sea from the southwestern coast of Jutland has been very important to the commerce between Denmark and foreign countries. The increasing size of ships during the nineteenth century meant that old, primitive ports had to be replaced by a new and modern one, and therefore in 1868 the Danish Parliament resolved to build a port at Esbjerg, where at that time the only inhabitants were about thirty people living on a few farms. Around this new port the town grew up so fast (see Table 1) that it is quite exceptional in the history of Denmark.